

EL LLENGUATGE ÉS UN ESDEVENIMENT

El llenguatge desferma, sempre, una acció. I la poesia s'escola a l'interior d'un cos desconegut en fa freixures envoltat nova

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by ResearchGate

Si, com deia Benveniste, el discurs es produeix cada cop que un parla, la latència de la llengua accelera, de manera inevitable, una transformació. La confusió entre llengua i llenguatge s'arrela entre els malentesos del poema. Hi ha una obcecació al voltant d'aquest afer que embarbussa el punt de partença. El llenguatge és la possibilitat i la realització del discurs poètic, del jo que busca i fulgura a l'argilera de la llengua. Si no distingim això des d'un principi, el poeta, terrisaire de la fragilitat, cau en el dictat aliè. Perquè quan el poeta deixa fluir les veus que, a l'aguait, percaça ça i enllà, ho fa sabedor que les durà cap un clapís afaïçonat amb les seves arbredes verbals, amb la seva herba tenyida de colors particulars, amb el seu cel sorprenent i mudadís. Altrament no hi haurà poesia, sinó convenció. O escriptura que manlleua el dictat i, dòcil, el transcriu. Llengua i llenguatge. Semiòtica i semàntica. Transacció habitual i domini de l'insospitat. Són termes que massa sovint s'amalgamen. El poeta deixa fluir, tot conquerint-lo, aquest llenguatge que s'alçura contra la mateixa llengua de què sorgeix. El poeta, per això, és un *desagraït*. Un *algú*, desnaturalitzat, que recerca el seu dir. Sense vassallatge ni submissió absoluta a la llengua. La seva *senyora* l'ha deslliurat, finalment, perquè el discurs només respongui als camins traçats des de la individualitat. Una impossibilitat, tal vegada. Però sobirana.

Aquesta rebel·lió del poeta —sempre hi hauria d'haver alguna mena de rebel·lió quan es dreça la paraula poètica— és el revers de qualsevol visió mística de la llengua. La mística vindrà de la visió transcendent i es transformarà en llenguatge, però les paraules per si soles són només portadores. I duen la collita del fulgor cap a la concreció —sovint amagadissa— del raïm que es fa verb. Bloomfield sospità de la unió acrítica entre els mots i les coses. Allí on d'altres hi albiraven l'espurna d'una adoració, el lingüista hi veia l'ar-

bitrari. Aquest és, també, el terreny explorat per Sapir. La llengua és, sobretot, convenció. No hi ha res, llavors, que transcendeixi la llengua i que romangui en una ocultació mítica que calgui desvetllar. La connexió entre la paraula i la realitat és només una conseqüència de la necessitat de fixar els termes de la comunicació. I el llenguatge poètic esventra justament els termes del tracte. El poeta delinqueix en cadascun dels seus actes. Perquè s'atreveix a vulnerar els termes comunicatius habituals i, a més —altiu en el seu mateix desbordar-se—, trenca els lligams amb els sentits originals que en coarten la flamarada. La poesia, en qualsevol cas, sols estableix nexes en funció de la pròpia interioritat del discurs. Amb més rotunditat i efectivitat que en la vida *real*. El mot es desdobla, es triplica, es converteix, de manera irremeiable, en *infinit*. El poeta és un altre i és ell al mateix temps. Duu les vides que no ha dut en la *realitat*. En les escissions posseeix les altres realitats, les sotmet i les llança al domini del seu dir. Sols així besllumarà l'anelhada Unitat. O bé copsarà el desgavell de llums i veus d'un univers en dansa, casal de la follia. S'equivocava Bakhtin en afirmar que l'heteroglòssia només es troba en els gèneres més baixos de la poesia. En la seva concepció el poeta mai no acull llenguatges aliens, veus terceres, mons lingüístics diferents. Un error d'apreciació. I una frontissa, o esquerra, temporal. La poesia actual és altament dialògica. Allotja una munió de veus i diccions. Des de la ciència a l'art, des de l'argot a la tecnologia. El ressò aliè s'infiltra i passa pel sedàs de la pròpia dicció. Però ve d'enfora. Ressona. S'introdueix en el discurs i adquireix una tonalitat pròpia, determinada per la veu creadora. Els llenguatges divergents habiten el poema. És la modernitat. Eliot la saludà des de les seves veus, sobretot la tercera.

La paraula es relliga amb el vers i el vers amb el poema. És l'art de la combinatòria. Una operació en què, a partir dels elements finits, sols es pot tendir a l'infinit. Vida i obra es relliguen. És com si el signe mort de Humboldt adquirís, de sobte, un alè insospitat i cavalqués, sense brida, cap al poema. El diccionari s'encén i el llenguatge nodreix una llengua moribunda, sempre necessitada d'escalf i cures. Fins que en surt renovada: de l'*ergon* a l'*energeia*. Dinamisme, vida,

activitat, procés. Contra la momificació. La nova perspectiva, el gir insospitat, permet reanimar el signe mort del diccionari. Cada poeta en posseeix un de propi en què el lector ha de submergir-s'hi i pouar-ne el sentit sobirà i particular. És la nova semàntica. Agafeu qualsevol mot i trabuqueu-lo. El poeta sempre revestirà de nous significats un mot determinat. La subjectivitat és aquest excés, aquest escriu que vessa els límits de la convenció i atorga nova fluència a la llengua. Sols en aquest àmbit es visualitza i es concreta la relació, sempre dinàmica, entre llengua i llenguatge. Humboldt ho entengué de manera lúcida i pertinent. De la comprensió de la convenció a l'estranyament. Amb una nova aportació lingüística. El llenguatge, per Humboldt, és un veritable món, més enllà de l'intercanvi que requereix la comprensió quotidiana. Aquí hi ha un flux constant, una importació. Al moll hi ha contenidors que arriben de llocs llunyans. Objectes dubtosos. Tràfic. Contraban. La poesia, així doncs, fixa un escriu poc expressable. Lliscadís i mudable. La llengua sempre vol retenir aquell que es fa escàpol. Aquell que fuig amb la poesia sota el braç. Amagadís. Feréstec.

Aquest terreny ens duu, de manera inevitable, a la sobirania del mot en el poeta. És el deixant de Humboldt: mai no seran idèntics els porcs del poeta als del zoòleg o el filòsof. El poeta crea un idioma particular que va més enllà dels usos comuns. Per això hi ha qui no *entén*. La clau no rau en la plaça pública, en les cridòries dels venedors o de les grans superfícies. La superfície, altrament, s'empetiteix per fer-se infinita. És el que no entenen els qui advoquen per la comprensió. Com si aquesta *comprensió* tingués un lloc fix, una plaça, un firal per establir les regles d'un joc que el poeta defuig. Per això la semàntica del poeta recerca la seva novetat contra uns valors comuns que l'emmanillen. I la semiòtica, que ha de buscar la identificació del receptor, sols és una amiga que cal oblidar ben aviat. En aquest àmbit tot surt, no cal dir-ho, reformulat. Hi ha un trabucament, un agosarat capgirament que estableix les seves regles, les quals han de contravenir-se en tot moment. És el retret de Hofmannsthal a George: el poema ha de tenir una màgia i una energia pròpies, xuclant i devorant el món de les convencions. D'aquí a

les avantguardes. Ramificant-se. Amb símbols i configuracions. La gran torbera de la llengua diposita el seu combustible fòssil. El poema en fa foguera lenta, camina en solitud, recerca l'inaudit en els pantans, en les pedreres, en els tallers de desballestament. Fa assilvestrat allò que era domèstic. Faisans, gossos i gats esdevenen milans, llops i linxs. Ferams i salvatgines. L'acció poètica converteix el verb comú en un *alien* desfigurat que rau a dins d'un altre ventre, en una alienació en el sentit de transmissió. *Ciència-ficció*. Vers fictici i versemblant. La llengua atorga el *domini* al llenguatge. S'ha produït el traspass de poders. L'esclat és inevitable.

El poema s'abeura en la realitat, va cap a la vida i crea, al mateix temps, una realitat verbal que ja no és imitació del món, sinó gest sobirà. Parteix del món, però no s'hi atura. Tot, en el poema, és esdeveniment, transformació i coneixement. Ànima i esperit. Aquest camí cal recórrer-lo en tota la seva longitud, la qual sempre tindrà alguna cosa d'excés inabastable. No hi ha realitat verbal sense l'acte d'escrutar i d'escoltar el que ens envolta. El vaivé és ineludible, la marxada imperiosa, el trajecte fatigós. Però el verb, tot sol, només funda una realitat si és capaç d'obrir escletxes i esvorancs cap al món. Altrament tot esdevé cambra resclosida, àmbit purament verbal, la mena d'arrogància intel·lectual de qui no sap airejar el seu llenguatge i exposar-lo a totes les ventades de l'existència. Adoració del signe. Mitificació mística del mot. Un carreró sense sortida. Autorreferencial. Irrespirable: monòxid monòton. Perquè l'ús del llenguatge fa impossible la sortida del mateix llenguatge. Aquesta és la condemna i, alhora, l'alliberament. La sortida és una cresta: entre dos estímuls. Abismes, vertígens. La textura dels mots, certament, pot mostrar senderes cap a llocs insospitats. Però també l'ús dels referents exteriors que, degudament transformats i alliberats per la tasca poètica, actuen com a agafadors. Pedra sempre llisquent, amb poques preses. L'excés d'evidència serà sempre una confusió de nivells. De capacitats de dir. De dominis i reialmes. Afiar, afiar-se. El viarany mena a un aprimament de contorns i vèrtexs. En aquest procés no interessa l'objectivitat, sinó la transformació de l'objecte. Però *mirar* ja vol dir transformar. L'objectivitat sempre serà el topall amb què

xocarà el poeta que confon els llenguatges. Aquí s'han de distingir els diferents estrats, com un plec en què cal destriar-hi els successius encavalcaments. L'*objectivitat* mai no és una construcció neutra, com tampoc no ho és la comunicació. Si el poeta tria aquesta dreuera, hi ha un ofegament de potencialitats. El verb xipolleja, es fa evident entre les aigües clares fins que, a la fi, el remolí de l'obvietat el xucla i se l'empassa. Aquesta és una lluita sense treva. Perquè al mateix temps el mot arrossega els llims del corrent. Des de la seva naixença. És un curs fluvial que desconeix la puresa de l'aiguaneix. Adorno ens advertia que els valors de cada paraula estan determinats per un procés històric. Els mots duen una petjada històrica i menystenir-la equival a menysprear el patiment de la humanitat. Per això, de manera agudíssima, ens recorda que la tradició només pot tornar en tot allò que la rebutja de manera implacable. La tensió del llenguatge poètic rau, justament, en aquest punt. En aquest esquinçament entre la dicció pròpia i la càrrega històrica. El poeta només pot superar-la *fent-se*, al seu torn, *història* mitjançant un procés de renovació de la veu, tot proveint nous materials i noves maneres de dir. Aquestes obertures duren, però, el pes de la superació o de la denúncia al seu interior. El llenguatge ja proveeix una realitat perquè s'abeura en el món. No és pas, com podria pensar algú de manera ingènua, un resum sinó un intent de concloure una oclusió, car l'obertura serà la manera de facilitar la respiració dels mots. Així doncs, no tenir en compte aquests estrats —la dicció pròpia, l'obertura cap al món, la història de les paraules, la diferència entre la convenció i la veu del poeta— condueix a molts atzucacs i a confusions que després urpegen en el terreny literari. La relació del llenguatge amb la *realitat* és de fugida i d'encalç, de confluència i de sospita, de retroalimentació i de dejú. Tots aquests moviments poden i han de conviure alhora. Són, al capdavant, els trets de la *modernitat* que es nega ella mateixa fent-se pòstuma: *postmoderna*. Dos perills, llavors: l'arrogància d'allunyar-se del tot de la realitat o bé la ingenuïtat, o la mala fe, d'abraçar-la amb massa ardència. El fil de la navalla és el contrapunt ineludible a la cantarella de l'entotsolament i del malditisme. Però també, al mateix temps, el discurs que es creua al pas de

tanta ufanor poc meditada, de tanta fal·lera apressada vers una escena efímera i evident, com els nens que corren, excitats, davant d'un espai buit.

El poema és una interpretació del món. I aquesta interpretació és lingüística i, per tant, sempre romandrà en el territori fructífer de la creació de mons i realitats. El sentit és una refundació. La possibilitat d'un nou mirar en un temps en què l'esguard es mostra desgastat per innumerables contingències. El sentit del poema és el mateix dinamisme posat en acció. És la miriada de confluències, territoris, possibilitats i espais. És un dir que es renova en la seva mateixa negació. Una dialèctica. Un diàleg amb. Per a. Una *construcció*. Sentit, idees, pensaments. Uns pensaments, però, amb un domini propi. Perquè la filosofia sempre haurà de mirar cap a la sistematització i l'anàlisi, mentre que la poesia crea, com ja s'ha vist, mons sobirans que es basen en la puixança concreta del verb. El pensament treballa, almenys com a objectiu final, amb un punt de vista totalitzador, o si més no amb la voluntat de dibuixar traços en un univers disgregat. Poesia i pensament van de bracet —des dels grans poemes èpics a les sutres i la Bíblia, des dels presocràtics als romàntics alemanys— però amb aproximacions diferents. Això ja ho sabia Schiller: *poesia filosòfica*, no pas *filosofia poètica*. La desconfiança arrenca de Plató i és recollida per Boeci, el qual fa que la *dama Filosofia* renegui de les muses poètiques, les quals qualifica de *putes teatreres*. La diatriba, tanmateix, s'expressa en vers. I és en vers que combat la ignorància. Una relació indestriable. De badiella, ànima i cervell. Tant el pensament com la poesia conflueixen, s'aboquen a llocs similars, tornen al mateix punt després d'haver viatjat per rutes diferents. Són complementàries. Parentes íntimes que es retroben, feliçment, de tant en tant.

La poesia, com ja advertí Wordsworth, opera a través de flaixos, de fulgors, de llampecs. Ara bé, en aquest moviment és del tot important la imaginació. Color. Reviscolament. Arabesc. Deliri o ocultació rere la màscara. O les dues coses al mateix temps. El gest imaginatiu de Ferrater s'aboca per les escletxes de la modernitat. L'esdeveniment i la transformació que tenen lloc en el poema requereixen aquest

tret imaginatiu. Dilthey podria ser un pont. Perquè la seva lliure configuració de les imatges va cap al somni. Des de l'al·lucinació i la visió es davalla a una comprensió més afuada de la realitat, situada més enllà de les experiències ordinàries. La fantasia, per Dilthey, crea un segon món, diferent al de les accions habituals. Ferrater considera aquest procés una acció que requereix un cert artifici, una tècnica, un domini de les possibilitats verbals. Llavors el discurs es fa coriàci. El poema s'esbarzera perquè no hi entri allò que no disposa de salconduit. Perquè amb el fet més o menys anodí o anecdòtic no n'hi ha prou. El fet poètic —sigui quin sigui, amb correlat objectiu o com a efusió verbal nascuda d'una experiència interior— ha de revestir-se amb el flux de la imaginació. Leopoldo María Panero parla de la imageria exòtica en què conviuen allò familiar i allò inquietant i sinistre (*unheimlich*, en la terminologia freudiana). I és en aquest últim àmbit on apareix un estranyament que convoca elements anòmals enmig del panorama familiar. Vinyoli parteix d'un vespre en una cafeteria per descórrer el vel i endinsar-nos en incendis metal·lúrgics, tucans de vol silenciosos i rius on s'hi rabeja un hipopòtam gras. És el pas que separa el fulgor de l'experiència vulgar. I és el trànsit de la llum, del color, de la imaginació verbal. La vida rau aquí. Un quadre holandès. Una borratxera de vitalitat. Un assetjament a la banalitat, sense que aquesta desaparegui del tot. Ventafocs reduplicada. També *lalangue* de Lacan. L'inconscient. L'èpica de les deixies. El nostre mite és restar vius. William Carlos Williams afirma que només la imaginació és real tot contraposant aquesta asseveració a la mort. En el poema el moviment imaginatiu permet construir el món propi. La imaginació és més real que la mateixa realitat. És allò que resta impercebut. L'herba ruderal o boscana. La visió, la baula, l'ofici o la intuïció que permet descloure els elements ocults d'allò real, fent-se no pas verídica sinó versemblant. Aristòtil reblà el clau en afirmar que en poesia és preferible l'impossible creïble que l'increïble i possible. Tot comença aquí, sense acabar-hi. Perquè el moviment no té aturador. En la imaginació sempre hi ha un element arbitrari que el poeta deixa cavalcar en el text. Arbitrari no vol dir, però, gratuït. L'element que s'introdueix en la primera imat-

ge ingènua —del tot necessària, car el poeta ha de ser un ingenu en moviment— la revesteix de relleu i d'estranyesa. Llavors el poeta va. Intransitivament. Més fora de. Insospitadament. En la imaginació s'introdueix allò desconegut i s'hi recargola. Sense solució salomònica. La imaginació prové de dues tradicions que al nostre país s'han considerat, de manera errònia, antagòniques: l'anglosaxona i la francesa. Michaux i Char amb Stevens. O Sexton, Ashbery i Bishop amb Artaud, Rimbaud i Lautréamont. La tradició alemanya, del tot imprescindible, fa la resta. Filósofa i verseja. Orienta el fulgor i va més enllà dels ordenats jardins. El llenguatge és un joc de contrapesos. L'emoció també té cabuda en aquest element imaginatiu. Un trastorn. Una inquietud. Un recargolament interior. Acció: un impuls etimològic. L'ànima es mou. Basculant. Penetrant entre l'objectivitat i l'exuberància que la transforma. La valentia rau a abocar-se damunt tots els esbalços. Esbatanant-s'hi.

Rest a parlar, per últim, de la nostra llengua. Avui dia la gran xarxa impulsa la diversificació dels llenguatges. La difusió és un gegant que s'estira a la platja i llança missatges cap a l'eco dels penya-segats. L'antiga disposició vertical dels llenguatges és, com més va més, històrica. Una romanalla feudal. Les tecnologies aviven la promiscuïtat, aboleixen jerarquies, multipliquen les veus. També poden empobrir o menar cap a direccions ja marcades. Però els avantatges superen, amb escreix, els inconvenients. No pot parlar-se de llenguatge poètic, avui dia, sense referir-s'hi. La difusió s'ha diversificat. No hi ha un centre, sinó una teranyina de tossals entrellaçats. L'emissor també és receptor. La passivitat s'ha fet enrere. I els mandarinatges s'han afeblit. Ara bé, el català mostra les mancances d'una llengua poc airejada, plena de tics que no provenen de la seva capacitat vital. Ens calen neologismes per crear dialectes poètics a la manera de Jakobson. Argot, locucions. I per això necessitem una llengua que senyoregi els barris i els carrers. Llengua, però, tossudament minoritzada, assetjada, maltractada. Hem volgut reglamentar-ho tot, quan no teníem les claus en el nostre poder. Massa lletrats, pocs lletraferits. L'efusió, aleshores, ha de conviure amb la fermesa. Fem-nos, per tant, inexpugnables. Sempre oberts i permeables, però

també emboscats. La llengua és el moll de l'os. Textura de fraternitat. Però també de resistència. No passaran, digué Apel·les Mestres. No passaran, diem nosaltres. En aquest punt només podem reiterar els mots de Vinyoli: escriure com si el català no fos una llengua d'àmbit restringit, de la mateixa manera que ho faríem si ens expresséssim en anglès. Tradició i futur, sempre de bracet. Això no atenua, gens ni mica, la consciència afuada envers la situació del català ni l'ànima de llibertat del nostre poble. Som amics de les tres mil llengües amenaçades. De la diversitat i el matís. De la saviesa i l'exuberància. La nostra llengua ressona en temples romànics, s'empeltà amb els trobadors, fou emprada per celebrar, amb prestesa, el cubisme i les avantguardes i, ara, s'expandeix sense complexos entre xarxes d'abast mundial. Per això —i per la nostra decidida voluntat d'expressar-nos-hi— l'àmbit privat al qual volen recloure'ns hauria de convertir-se en la mateixa negació d'aquest antidemocràtic *paradigma públic*. Precisament perquè la llengua viu en cadascú de nosaltres la suma de les particularitats, de les sobiranes personals, ens fa inexpugnables. I així cremem en totes les alimares dels cimals. De nord a sud, de ponent a llevant. Contra l'arrogància dels poders que neguen l'alteritat. La diferència. La dicció particular que veu en la llengua, justament, la possibilitat irrenunciable de la llibertat.

LLUÍS CALVO